

WYKŁAD 2. Rynek i mechanizm działania gospodarki rynkowej

Strona: [c211](#)

Kurs: Ekonomia - 1.1.r.niest

Książka: WYKŁAD 2. Rynek i mechanizm działania gospodarki rynkowej

Wydrukowane przez
użytkownika:

Data:

Amadeusz Kryze

poniedziałek, 23 października
2023, 11:54

Opis

WYKŁAD 2. Rynek i mechanizm działania gospodarki rynkowej

Spis treści

1. Pojęcie i rodzaje rynków

- 1.1 Definicja rynku
- 1.2 Kryteria i podział rynków – schemat
- 1.3 Kryteria i podział rynków - charakterystyka

2. Sektory gospodarki

3. Typy gospodarek

- 3.1 Podmioty podejmujące decyzje rynku

4. Obieg okrężny wydatków i dochodów – schemat

5. Obieg okrężny wydatków i dochodów – charakterystyka

Pojęcie i rodzaje rynków

1.1 Definicja rynku

1.2 Kryteria i podział rynków – schemat

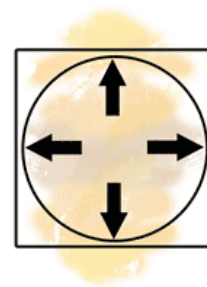
1.3 Kryteria i podział rynków - charakterystyka

Definicja rynku

Pod pojęciem **rynku** rozumie się ogół transakcji kupna i sprzedaży towarów dokonujących się w sposób dobrowolny i ciągły, w wyniku których zostają określone ceny oraz ilości nabywane.

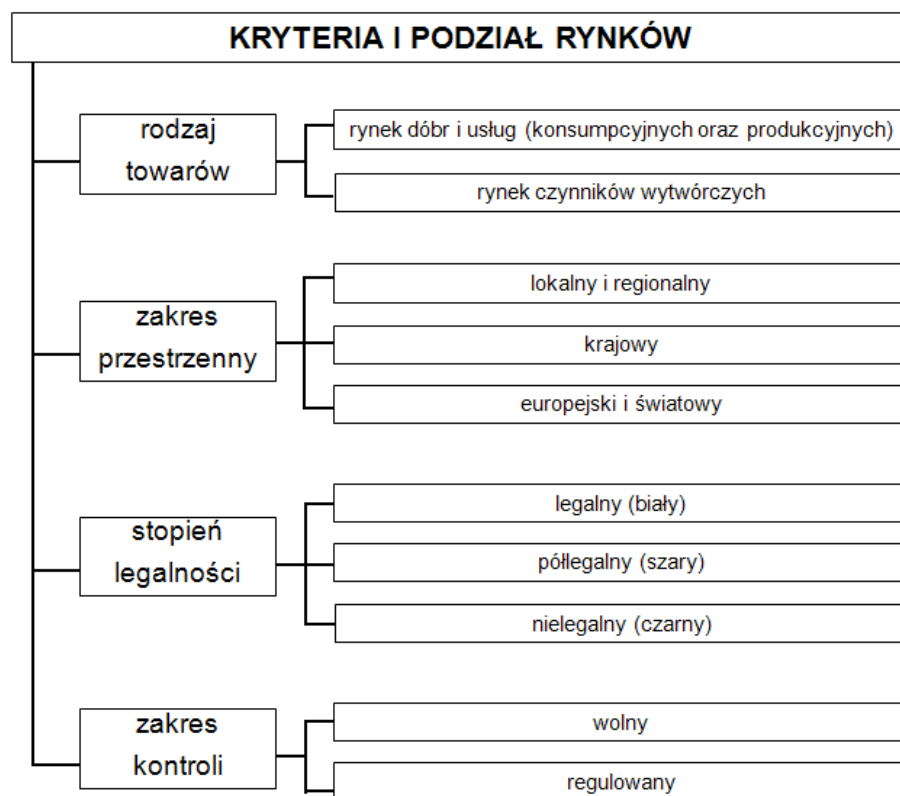
Przedstawiona definicja rynku jest szersza od potocznie stosowanej, w której przez rynek rozumie się miejsce kupna i sprzedaży.^[1]

Obecnie obok rynków tradycyjnych istnieją również takie, na których sprzedawcy i nabywcy nie kontaktują się bezpośrednio. Transakcje są zawierane przy pomocy różnych środków łączności takich, jak: telefony, faksy i komputery.

^[1] Słowo rynek wywodzi się z niemieckiego słowa *ring* określającego miejsce, w którym odbywa się wymiana handlowa (targ).

Kryteria i podział rynków – schemat

Kryteria i podział rynków - charakterystyka

Rynek można rozpatrywać z punktu widzenia różnych jego cech. Możemy je podzielić ze względu na *rodzaj towarów*, *zakres przestrzenny wymiany*, *legalność przedmiotu* oraz *zakres kontroli*.

Ze względu na **rodzaj towarów** będących przedmiotem wymiany rynki dzielimy na dwa główne typy:

- rynek dóbr i usług (konsumpcyjnych i produkcyjnych),
- rynek czynników wytwórczych.

Rynek dóbr i usług w Polsce jest prawidłowo postrzegany, gdyż na ogół uczestnicy tego rynku rozumieją zasady jego funkcjonowania, tzn. potrafią się na nim poruszać. W gospodarce centralnie sterowanej był on mocno regulowany, ale nie zniknął. Natomiast rynek czynników wytwórczych w gospodarce socjalistycznej praktycznie utracił swoje znaczenie. Na poszczególnych jego segmentach nie działało prawo podaży i popytu. Dlatego też nie jest on rozumiany zwłaszcza przez starsze pokolenie. Jego instytucjonalne formy zostały wprowadzone w okresie transformacji systemowej, a więc po 1990 r. Można więc powiedzieć, że w Polsce jest to rynek „młody” i zasady jego działania nie są wszystkim znane. Powrócimy zatem do tych kwestii w dalszych partiach materiału.

Rozpatrując rynek w ujęciu branżowym można wyodrębnić: rynek poszczególnych towarów, np. rynek mięsa, zboża, węgla, maszyn, itp.

Ze względu na **zakres przestrzenny wymiany** wyróżniamy rynki: lokalne i regionalne oraz rynek krajowy, europejski i światowy.

Istnieje zależność między podziałem rodzajowym a podziałem przestrzennym rynków. Niektóre towary nadają się tylko do obrotu lokalnego np. usługi medyczne, inne zaś są predysponowane do obrotu światowego, np. surowce mineralne.

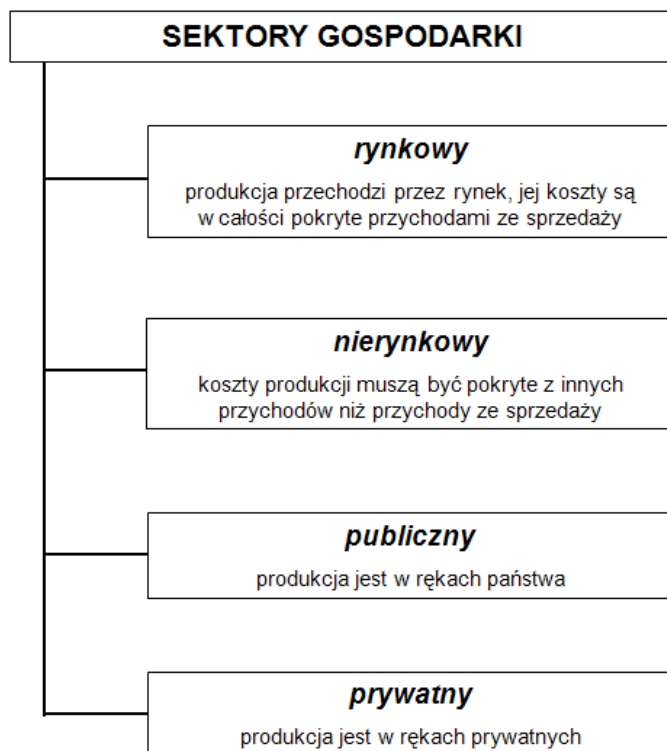
Ze względu na **stopień legalności** rynki dzielimy na rynki legalne (białe), półlegalne (szare) i nielegalne (czarne).

Szczególnym rodzajem czarnego rynku jest rynek szary, który – choć nielegalny – funkcjonuje względnie jawnie, gdyż przepisy prawa nie są skutecznie egzekwowane. Dzieje się tak wówczas, gdy jest to w interesie państwa (np. rynek walut obcych w Polsce w latach osiemdziesiątych).

W zależności od zakresu kontroli wyróżnia się **rynek wolny i rynek regulowany**. Rynek wolny to taki, nad którym władze gospodarcze nie sprawują bezpośredniej kontroli. Sprzedawcy i nabywcy mają swobodę w określeniu ilości sprzedawanych i nabywanych dóbr oraz cen, po jakich dokonują wymiany. Natomiast rynek regulowany to taki, nad którym władza gospodarcza sprawuje bezpośrednią kontrolę. Czyni to przez udzielanie uczestnikom wymiany, licencji, ustala obowiązujące ceny minimalne i maksymalne, kwoty wymiany itp.

Sektory gospodarki

Istnieją dwie drogi jakimi dobra mogą przechodzić od tych którzy je wytwarzają do tych, którzy je użytkują. Po pierwsze, dobra mogą być sprzedawane przez producentów i kupowane przez konsumentów na rynku. Jeśli tak to się odbywa, to producenci muszą pokryć koszty, które ponieśli z przychodów otrzymywanych ze sprzedaży produktu. Produkcję taką nazywamy produkcją rynkową, a działalność taka należy do **sektora rynkowego**.

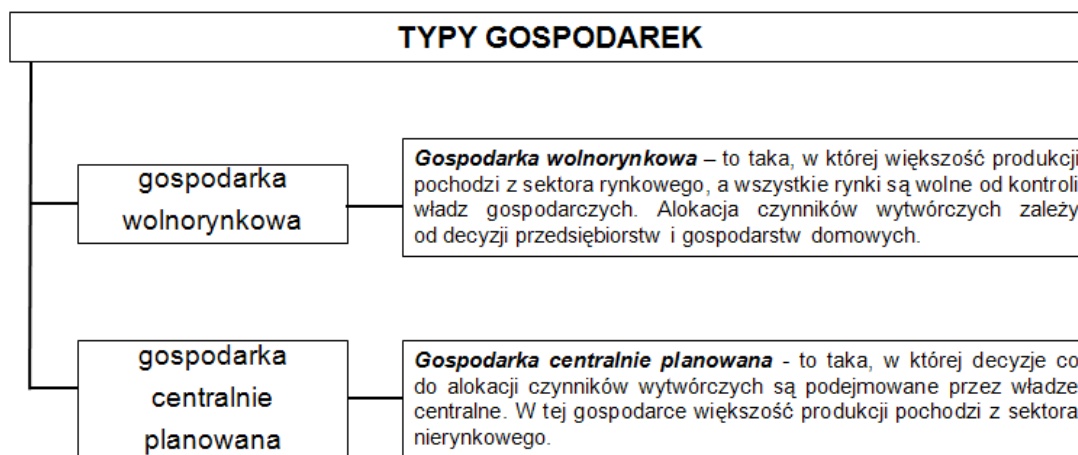
Produkty mogą być również „rozdawane”. W tym przypadku koszty produkcji muszą być pokryte z innych przychodów niż przychody ze sprzedaży. Ten rodzaj produkcji nazywamy produkcją nierynkową, a sferę działalności – **sektorem nierynkowym**. Większość produkcji państwowej znajduje się w sektorze nierynkowym. Część z niej znajduje się tam z samej natury produktu. Trudno np. wyobrazić sobie zabójcę, który płaci sędziemu za usługę zwaną wymiarem sprawiedliwości. Niektóre produkty są w sektorze nierynkowym, gdyż państwo zdecydowało się usunąć je z sektora rynkowego. W niektórych krajach np. usługi medyczne i szpitalne należą do sektora rynkowego – są sprzedawane po cenie, która musi pokryć koszty ich wytworzenia. W większości krajów usługi te znajdują się w sektorze nierynkowym, a koszty ich wytworzenia częściowo lub w całości pokrywa rząd.

Innego rodzaju podziałem działalności gospodarczej jest ich klasyfikacja na **sektor publiczny i prywatny**. Sektor prywatny, to ten, gdzie produkcja jest w rękach prywatnych, zaś sektor publiczny – gdzie produkcja jest w rękach państwa. Rozróżnienie pomiędzy sektorami zależy od prawnego uregulowania prawa własności. Organizacja, która produkuje w sektorze prywatnym należy do gospodarstwa domowego, bądź do przedsiębiorstwa, jeśli produkuje w ramach sektora publicznego – jej właścicielem jest państwo.

Rozróżnianie **sektora rynkowego i nierynkowego** ma charakter ekonomiczny: zależy od tego, czy koszty wytwarzania dóbr są pokryte, czy nie przez przychody pochodzące ze sprzedaży tych dóbr konsumentom.

Rozróżnienie **sektora prywatnego i publicznego** ma charakter prawny i zależy od tego, czy właścicielem przedsiębiorstwa są prywatni przedsiębiorcy, czy państwo.

Typy gospodarek

Gospodarka jest definiowana jako pewien zbiór powiązanych ze sobą rynków. Gospodarki wszystkich krajów zawierają sektory rynkowe i nierynkowe.

Gospodarki wolnorynkowe są czasami nazywane gospodarkami kapitalistycznymi. Przymiotnik „kapitalistyczna” oznacza, że właścicielem środków produkcji – kapitału – są prywatni przedsiębiorcy, a nie państwo.

Na tle rozważań o gospodarce mieszanej zastanowimy się nad charakterem gospodarki polskiej, która znajduje się w okresie tzw. transformacji z systemu centralnie planowanego na system rynkowy.

„Można wymienić następujące cechy odróżniające gospodarkę polską w procesie transformacji od rynkowej gospodarki mieszanej:

1. Jest to gospodarka dualna, co oznacza istnienie sfery funkcjonowania rynku i sfery regulowanej przez państwo. Sfera rynkowa stopniowo się rozszerza, a ograniczana jest sfera regulowana przez państwo.
2. Państwo reguluje proces transformacji, tworzy nieistniejące w gospodarce centralnie planowanej rynki i instytucje, kieruje procesem denacjonalizacji, promuje przedsiębiorczość, konkurencję itp.

Państwo podejmuje działania korygujące błędy dualnego mechanizmu gospodarczego, co tylko częściowo jest podobne do działalności państwa w gospodarce mieszanej. Jednak skala problemów i ich spiętrzenie są nieporównywalnie większe, a przyczyny bardziej złożone niż w rozwiniętej gospodarce rynkowej. Oprócz bowiem niedostatków, niedojrzałego jeszcze rynku, występują skutki wyniszczenia gospodarki w okresie centralnego planowania” (Klimczak 1998, s. 73).

Nigdy w historii nie istniała, ani gospodarka całkowicie wolnorynkowa, ani też gospodarka całkowicie kontrolowana.

W praktyce wszystkie gospodarki są **gospodarkami mieszanymi** w tym sensie, że pewne decyzje są podejmowane przez gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa, a inne przez władze centralne. Zmienia się jedynie zakres udziału i kontroli państwa.

Podmioty podejmujące decyzje rynku

Podmioty podejmujące decyzje rynku:

- gospodarstwo domowe,
- przedsiębiorstwo,
- władza gospodarcza,
- instytucje finansowe.

Podmiotami podejmującymi decyzje w teorii ekonomii są gospodarstwa domowe po stronie popytu, przedsiębiorstwa po stronie podaży, władza gospodarcza w kwestii alokacji i kontroli rządowej, instytucje finansowe odnośnie finansowania w formie pożyczek i kredytów gospodarstw domowych i firm.

Gospodarstwo domowe to ludzie wspólnie zamieszkujący, mający jeden budżet i podejmujący wspólnie decyzje finansowe co do wydatków.

Celem działania gospodarstw domowych jest maksymalne zaspokojenie potrzeb wszystkich jego członków.

Rynek jest „sceną” na której mają zagrać swoje role cztery podstawowe podmioty: *gospodarstwa domowe, podmioty gospodarcze (przedsiębiorstwa), władza gospodarcza oraz instytucje finansowe.*

Teoria ekonomiczna przypisuje gospodarstwom domowym szereg cech:

1. jest ono podstawowym podmiotem podejmowania decyzji dotyczących konsumpcji,
2. zakłada się, że każde gospodarstwo dąży do maksymalnego zaspokojenia potrzeb swoich członków,
3. gospodarstwa domowe są zasadniczymi właścicielami czynników wytwórczych (ziemi, pracy i kapitału). Jediną organizacją, która jest właścicielem kapitału i ziemi, a nie należy do gospodarstw domowych jest rząd. W ten sposób wszystkie czynniki wytwórcze należą do gospodarstw domowych lub rządu.

Przedsiębiorstwo – jest to jednostka, która zatrudnia (angażuje) czynniki wytwórcze do wytworzenia dóbr, które sprzedaje następnie gospodarstwom domowym, innym przedsiębiorstwom lub władzy gospodarczej.

Celem działania przedsiębiorstwa jest maksymalizacja zysku.

Przedsiębiorstwa mają wiele cech:

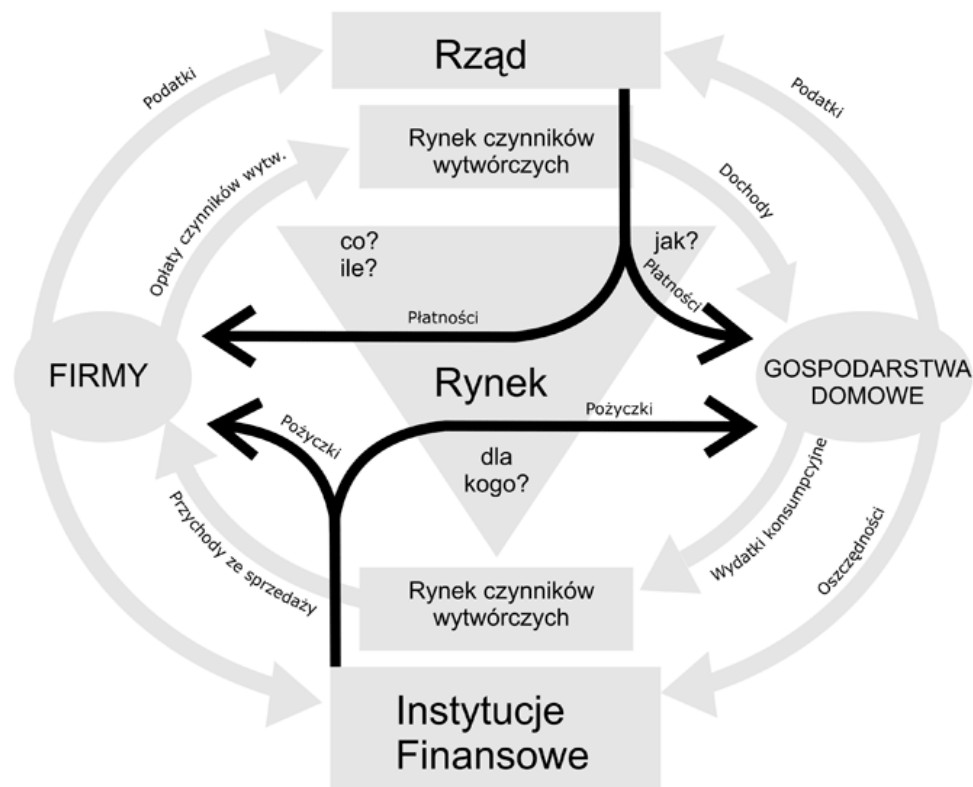
1. jest to podmiot zachowań po stronie produkcji i podaży dóbr rynkowych,
2. w swoim działaniu przedsiębiorstwo kieruje się maksymalizacją zysku,
3. są one zasadniczym podmiotem wykorzystującym usługi czynników wytwórczych. Na rynku czynników wytwórczych przedsiębiorstwo dokonuje zakupów, a gospodarstwa domowe sprzedają tych czynników.

Władza gospodarcza – obejmuje różne agendy rządowe, instytucje i organizacje należące do rządu takie, jak: bank centralny, administrację państwową, komisje i agendy rządowe, policję, sądy i inne organizacje, które sprawują kontrolę nad zachowaniami firm i gospodarstw domowych. Założeniem jest, że władza gospodarcza działa w sposób spójny jako jeden podmiot.

Władza gospodarcza może kreować politykę społeczną i gospodarczą za pomocą której wspomaga finansowo wybrane gospodarstwa domowe lub firmy.

Instytucje finansowe – to głównie banki, które gromadzą i przechowują środki finansowe gospodarstw domowych i firm.

Celem działania banków jest udzielanie pożyczek i kredytów gospodarstwom domowym i firmom.

Obieg okrężny wydatków i dochodów – schemat

Obieg okrężny wydatków i dochodów – charakterystyka

Koniecznym warunkiem istnienia rynku jest wymiana, która ma najczęściej formę towarowo-pieniężną. W niewielkim zakresie może występować wymiana naturalna, tj. towar za towar. Aby transakcje wymienne mogły się dokonywać muszą istnieć dostawcy i nabywcy towarów i usług, będący podmiotami rynku. Podstawowymi elementami rynku są: popyt, podaż, ceny. Zachodzące między nimi zależności przyczynowo-skutkowe nazywa się **mechanizmem rynkowym**.

Mechanizm rynkowy rozwiązuje 3 podstawowe problemy ekonomiczne. Odpowiada na pytania: Co produkować? Jak wytwarzać dobra? Dla kogo mają być wytwarzane dobra i jak powinny być rozdzielone? Ten uproszczony model gospodarki rynkowej przedstawiono na slajdzie za pomocą obiegu okrężnego wydatków i dochodów.

Wzajemne oddziaływanie firm i gospodarstw domowych na rynkach produktów i czynników wytwórczych stwarzają **strumienie wydatków i dochodów**. Na te strumienie wpływają także inne instytucje, jak rząd i system finansowy. Usługi czynników wytwórczych są sprzedawane przez gospodarstwa domowe na rynkach czynników wytwórczych, co wyprowadza strumień dochodów od firm do gospodarstw domowych. Towary są sprzedawane przez firmy na rynkach produktów, co prowadzi strumień przychodów od gospodarstw domowych do firm. Jeżeli te pierwotne strumienie - pokazane na rysunku przez wewnętrzne strzałki - byłyby jedynymi strumieniami, to obieg okrężny byłby systemem zamkniętym. Ale grają też rolę inne instytucje, np. rząd, instytucje finansowe. Rząd może wprowadzać fundusze w formie *płatności rządowych* dla gospodarstw domowych i firm, a banki mogą wprowadzać *płatności w formie pożyczek i kredytów* dla gospodarstw domowych i firm na wydatki inwestycyjne. Takie zasilanie pokazują strzałki koloru czarnego. Podobnie, rząd może spowodować odprowadzenie funduszy w formie *podatków od gospodarstw domowych i firm*, a instytucje finansowe mogą również tak postępować przez przyjęcie funduszy, jakie gospodarstwa domowe i firmy chcą *zaoszczędzić*. Takie odprowadzenie pokazują strzałki okrężne zewnętrzne.